

HVAD VAR DET SÅ DER SKETE

ÅBNING OG LUKNING AF DEN KGL. AFSTØBNINGSSAMLING 1995-2002

JAN ZAHLE

Efter 17 års forberedelser med istandsættelse af de mange skulpturer, indretning af tre etager i Vestindisk Pakhus, indkøb af sokler og opstilling og skiltning, blev Den Kgl. Afstøbningssamling åbnet under stor opmærksomhed i 1995.¹ Efter et par års fremgang blev samlingen imidlertid lagt i mølpose, og i 2002 blev alle medarbejdere afskediget og åbningstiden kraftigt reduceret.

Følgende personer var i perioden 1995-2002 ansat ved Den Kgl. Afstøbningssamling (KAS):

- Stukkatør Jørgen Bau 1985-2002, ansvarlig for restaurering og vedligehold af samlingen.
- Museumsinspektør, dr. phil. Jan Zahle 1987-2002, orlov 1995-2000, klassisk arkæolog, leder med reference til overinspektøren for Den Kgl. Maleri- og Skulptursamling (herefter KMS).

- Stukkatør Sussie Lolk (uddannet af Jørgen Bau) 1991-2002.
- Museumsassistent Berthe Bülow-Jacobsen 1993-2002.
- Museumsinspektør, ph.d. Sanne Houby-Nielsen 1995-1997, klassisk arkæolog.
- Volontør, stud. mag. i klassisk arkæologi Thomas Grane 1996-2001.
- Museumsinspektør, mag.art. Inge Dybbro 1997-2000, kunsthistoriker.
- Volontør, stud. mag. i kunsthistorie Rasmus Kjærboe 2001-02.

1995 Afstøbningssamlingen nyåbnet

Den officielle åbning af Afstøbningssamlingen efter 29 års opmagasinering fandt sted i februar 1995. Nu var såvel restaureringsarbejdet som opstillingen kommet så langt, at publikum kunne få permanent adgang. Samtidig åbnede en stor særudstilling *Ideal og Virkelighed. Mennesket i kunsten fra Alexander den Store til dronning Kleopatra* med såvel en række nyerehvervelser som lån fra udlandet. I denne forbindelse blev der udgivet en bog (202 sider) med essays og katalog over særudstillingen, som bl.a. omfattede en sektion med renæssancetegninger og -tryk fra Den Kgl. Kobberstiksamling (herefter KKS). Som introduktion til hele nyopstillingen var udarbejdet en seks-spaltet folder på dansk og engelsk. I Kunstmuseets forhal i Sølvgade var der opstil-

let afstøbninger, som henviste til Afstøbningssamlingen.

I 1996 var der under Sanne Houby-Nielsens ledelse to mindre særudstillinger i Vestindisk Pakhus. En videoinstallation ved billedkunstneren Pernille Maegaard og en udstilling *Inspiration i gips* om Venus'er i gips og synet på kvinden i Guldalderen. Gennem reproduktioner af malerier af Købke, Martens, Müller, Rørbye med flere vistest brugen af afstøbninger på Kunstakademiet mellem ca. 1820 og 1850. Til udstillingen udarbejdede Sanne Houby-Nielsen et hefte på 32 sider og med farvebilleder.

I både *Ideal og virkelighed* og *Inspiration i gips* var der således et samspil og samarbejde mellem Afstøbningssamlingen og Kunstmuseets øvrige samlinger og medarbejdere. Det er jo oplagt at vise hvordan Afstøbningssamlingens værker ikke kun dokumenterer antik, middelalder og renæssance, men at de også er en væsentlig del af den danske kunsthistorie. Og lige så oplagt er det at udnytte synergieffekten mellem museets tre samlinger.

I museets publikationer i 1996 fik Afstøbningssamlingen god omtale. I magasinet *Statens Museum for Kunst* redigeret af informationschef Christa Larsen og direktør Allis Helleland og i bogen *100 Mesterværker Statens Museum for Kunst* redigeret af Eva Friis. Her præsenteres først museets tre samlinger,

Den Kgl. Maleri- og Skulptursamling, Den Kgl. Kobberstiksamling og KAS, dernæst 100 mesterværker. Dog blev Afstøbningssamlingens værker fravalgt i dette afsnit, med henvisning til at kun originaler skulle præsenteres. Begge bøger kom i en dansk og i en engelsk udgave.

I forsommeren 1997 valgte den ambitiøse og initiativrige Sanne Houby-Nielsen at forlade sin stilling.

En handlingsplan fra september 1997

I sammenhæng med nytænkningen af hele Statens Museum for Kunst blev der også arbejdet med Afstøbningssamlingen. *Hvad vil museet med Den Kgl. Afstøbningssamling? Et hus fyldt med skulptur* er titlen på et oplæg, som blev vedtaget af museets ledergruppe og direktion² den 17. september 1997. Det blev udarbejdet af overinspektør Vibeke Petersen i samarbejde med Sanne Houby-Nielsen, Inge Dybbro og undertegnede.

Oplægget var på 10 sider foruden bilag. Først præsenteres såvel idegrundlaget for afstøbningssamlinger i almindelighed som historien og karakteren af museets samling. Samlingen er tænkt kunsthistorisk og dens primære formål er at præsentrere 'den store kunsthistorie'. Målsætningen for museet skal være at få samlingen integreret i folks bevidsthed som en samling, der er en del af

Statens Museum for Kunst på lige fod med de andre samlinger museet rummer. Dette skal nås på tre måder:

- 1) KAS skal integreres i museets officielle strategi- og handlingsplan.
- 2) Inspektøren for KAS skal deltage i relevante møder i Sølvgade, og samlingen skal have status som en sektionsenhed under KMS. Sektionslederen (museumsinspektøren) deltager i et månedligt møde med museets afdelingsledere og direktionen.
- 3) "Gennem forskning (indsamling, dokumentation, bevaring, publikationer: bestands- og ræsonnerede kataloger m.m.), formidling (udstillinger, omvisninger, publikationer: foldere m.m.) og andre aktiviteter (værkstedet, arrangementer m.m.)."

Endvidere forklares og overvejes samlingens karakter og muligheder under følgende overskrifter: Afstøbningssamlingens indsamlingshistorie, Formidling af Afstøbningssamlingen, Samlingens pleje, Dokumentation af samlingen, samt Forskning. Formidlingen til unge skal prioriteres højt, der skal udgives temahefter, værkstedet er vigtigt for såvel bevaring, forskning som formidling, forskningen skal bl.a. fokusere på afstøbnings rolle i den danske og internationale kunstudvikling, og endelig skal der udarbejdes et katalog over hele samlingen.

Overvejelserne og delkonklusionerne munder ud i følgende forslag til museets valg for Afstøbningssamlingen:

At formidlingen af samlingen først og fremmest prioriterer gruppen af børn og unge højest. At værkstedets funktion er samlingspleje og formidling af afstøbningsteknikken (herunder udgivelse af bog om afstøbningsteknikker) og som sådan sidestilles med museets andre funktioner.

At forskningen i første omgang vil resultere i udgivelse af bestands- og ræsonneret kataloger.

Med vedtagelsen af det gennemarbejdede oplæg blev det til en handlingsplan for Afstøbningssamlingen.

1997-1998 Dele af handlingsplanen realiseres

De tre punkter om integration af Afstøbningssamlingen i museet blev straks iværksat, og som det også fremgår af *Årsberetningen 1997*, skulle der nu satses på folkeskolen, gymnasieskolen og andre uddannelsesinstitutioner. Museets formidlingsafdeling udarbejdede i samarbejde med Skoletjenesten et flot *Indblik* nr. 8 *Der var engang – menneske- og gudefortællinger i gips*. Der blev udarbejdet en udmærket folder om omvisninger, som blev udsendt til folkeskoler og gymnasieskoler m.v.. Samtidig blev ansvaret for omvisninger flyttet til formidlingsafdelingen i Sølvgade. I 1998 blev der

endvidere udgivet en lille introduktionsfolder på dansk og engelsk. Endelig – og ikke mindst – blev KAS omtalt i museets resultatkontrakt for 1998-2001 med Kulturministeriet:

Uden for museet i Sølvgade vil den øgede fokusering på samlingerne komme til udtryk ved at museet vil gøre en særlig indsats for at forøge kendskabet til samlingen af gipsafstøbninger som en opfølgning af genåbningen af Den Kgl. Afstøbningssamling i 1995.

Og der blev gjort en indsats for at få mere plads til Afstøbningssamlingen. Allerede i 1992 og 1994 havde jeg (ligesom senere også Sanne Houby-Nielsen og Inge Dybbro) argumenteret for nødvendigheden af mindst én yderligere etage til udstillingen og én til magasin, fordi opstillingen var – og er – for tætpakket. Efter få år tidligere at have fået overdraget administrationen af hele Vestindisk Pakhus, hvor Det Kgl. Bibliotek råder over to etager og Det Kgl. Teater over tre etager til magasiner, ansøgte museet nu Kulturministeriet om flere etager til Afstøbningssamlingen.

Samlet set måtte udviklingen vurderes som meget positiv, og hensigten om større fortrolighed og koordinering mellem KAS og museets ledelse og samlinger i Sølvgade var naturligvis helt rigtig. Museumsinspektøren fik større indsigt i museets faglige og administra-

tive overvejelser, ligesom der var bedre mulighed for at blive hørt og at argumentere for Afstøbningssamlingens plads i helheden. Nu var den endelig en fulgyldig del af museet, og der skulle satses på den!

1998 / 1999 Handlingsplanen ignoreres af direktionen

Herefter begynder samlingens nedtur, idet direktionen uden videre diskussion – for ikke at tale om skriftlige begrundelser – nulstillede den videre realisering af handlingsplanen.

Forslag til aktiviteter som særudstillinger blev bremset. F.eks. blev Inge Dybbros gennemarbejdede forslag om fokus på den franske og tyske middelalderskulptur i forbindelse med det landsdækkende "Middelalderår" i 1999 afvist. Også marketingsinitiativer blev helt standset. Og hverken temabøger, kataloger over samlingen eller dele af den, eller andet fagligt formidlende materiale er det blevet til. Et færdigt manuskript af Jørgen Bau om afstøbningsteknikker blev aldrig udgivet.

Som nævnt var ansvaret for omvisninger blevet flyttet fra KAS til formidlingsafdelingen i Sølvgade. Noget lignende skete med museets vagtfunktion. Opsynet, som tidligere havde været studerende i kunsthistorie og klassisk arkæologi, var allerede i 1996 i forbindelse med indføring af entrébetalning, overgået til museets vagtkorps. Begge initiativer skete af

administrative grunde og viste sig i praksis at svække den faglige kontakt mellem de ansvarlige i Afstøbningssamlingen og dens publikum.

Den ønskede integration af samlingen i museets helhed, så den kom på linie med museets øvrige samlinger, blev aldrig gennemført, som det var tænkt og skitseret i oplægget. Integration blev i praksis manglende synlighed og manglende mulighed for initiativer. Alle museets kræfter – og penge – blev investeret i Sølvgade.

Det var symptomatisk, at 100 års dagen for åbningen af KAS den 10. november 1898 kun blev fejret ved en lille reception og ikke blev brugt til et formidlingsmæssigt og fagligt fremstød.

Efterhånden blev det endvidere åbenbart, at direktionen nu havde helt nye planer for KAS' fremtid: I 1999 blev Inge Dybbro pålagt at digitalfotografere og måle alle samlingens statuer og større relieffer med henblik på en hel eller delvis overflytning af samlingen til det vældige, overdækkede areal mellem Dahlerups gamle museumsbygning og Indrios tilbygning. Dette rum stod så godt som tomt, og det var et af de mange kritikpunkter overfor det nye byggeri, der åbnede november 1998, og Allis Hellelands indretning af det: rummet var tænkt som Skulpturgade, men hensynet til plads til arrangementer havde fået højeste prioritet.

2000 Hvad med fagligheden?

Ved min tilbagevenden til KAS i september 2000 var jeg underrettet om disse overflytningsplaner, som naturligvis også var kendt af kolleger og andre ansatte i den store organisation. Det var opfattelsen, at direktionens ønske om at fylde noget i det store tomme rum samt om rationaliseringsgevinster var den væsentlige motivation for den radikale nye holdning i forhold til beslutningerne i 1997 og resultatkontraktens målsætning. Besøgstallet i KAS blev endvidere af direktionen vurderet til at være for lavt. Også gipsværkstedet skulle nedprioriteres og (delvis) ændres til værksted for skulpturkonservering.

I løbet af efteråret 2000 kunne jeg efterhånden ved de ordinære møder og ved samtaler med Allis Helleland m.fl. danne mig et vist indtryk af hendes overvejelser. Det blev samtidig klart, at min umiddelbart overordnede, overinspektør Vibeke Petersen var uenig med direktionen. Hun mente, at opstillingen i Vestindisk Pakhus var spændende og fuld af muligheder. Sammen med mange andre medarbejdere i museet mente hun også, at det ville give et forkert signal til publikum, hvis det første det mødte i Sølvgade var gipsafstøbninger.

Direktionens overvejelser gik i flere retninger, herunder reduktion af bemanningen i KAS, men en samlet plan blev ikke lagt frem. Én mulighed var at benytte hele eller dele af

Kunstmuseets gamle festsal til en kronologisk præsentation af Afstøbningssamlingen, eller måske til en installation med værker fra KAS. Begge ideer var og er gode, fordi de ville synliggøre KAS som en del af museet og henvise til Vestindisk Pakhus. En anden mulighed – og den som Allis Helleland øjensynligt gik ind for – var at flytte så mange af Afstøbningssamlingens værker som muligt op i museets forhal, i den gamle festsal, i Skulpturgaden samt i arealet nedenfor denne ud mod søen. Herved ville iflg. Allis Helleland museet igen blive til en enhed, som før 1966, og Julius Langes idé om menneskeskikkelsen som det centrale kunstneriske udtryk for menneskets selvforståelse og om afstøbningerne som introduktion til originalkunsten, ville blive virkeliggjort. I Hellelands optik / retorik ville en overflytning fremme afstøbningernes synlighed og vise deres betydning for museet: 'Hellere skal et [nødvendigvis mindre] udvalg af afstøbninger ses af 250.000 gæster end 2.500 afstøbninger ses af 12.000 gæster.' Et synspunkt, jeg ikke deler, fordi en af samlingens væsentlige værdier ligger i mængden og sammenstillingen af de mange figurer.

Efter et møde den 24. oktober 2000 med Allis Helleland forfattede jeg iflg. notat som sammenfattede de vigtigste punkter i vores samtale. Notatet blev fremsendt til Allis Helleland. Det gengives i sin helhed:

1) *En arkitekt skal forstå de æstetiske og praktiske overvejelser i forbindelse med realisering af Julius Langes koncept med afstøbninger som en integreret del af museet i Sølvgade som baggrund for de nationale og internationale samlinger af original kunst.*

Afstøbningerne tænkes opstillet i museets forhal, den gamle festsal, skulpturgaden, samt arealet nedenfor denne mellem 'teatret' og KKS.

Der skal udarbejdes en model (evt. digitalt), hvor opstillingen af statuer kan vises og vurderes æstetisk. Udvælgelsen af statuer og placering sker efter overordnede kunstfaglige kriterier.

Der skal samarbejdes med alle relevante afdelinger samt med den kgl. bygningsinspektør, hvis bemærkninger skal indarbejdes i det endelige forslag. I denne fase deltager direktionen. Der skal udarbejdes et kvalificeret skøn over udgifterne til nye sokler, til afmontering af afstøbningerne i Toldbodgade og transport til Sølvgade. Tilbud indhentes fra flyttefirma.

I den samlede vurdering af resultatet skal indgå museets overordnede målsætning, projektets oplevelsesmæssige og videnskabelige værdi(er), herunder afvejning af fordele og minus'er i forhold til den nuværende opstilling i Toldbodgade.

2) *Vedrørende evt. sammenlægning af KAS's værksted med Konserveringsafdelingen og opgradering af museets kompetence vedr. skulp-*

turkonservering. Faglige, logistiske og økonomiske forhold undersøges i samarbejde mellem de involverede parter og direktionen.

Efterfølgende foreslog jeg, at arkitekt Poul Ingemann blev bedt om at påtage sig opgaven og den 22. november afholdtes et møde mellem ham, Allis Helleland og undertegnede. Allis Helleland fremstillede her sagen som nærmest besluttet, og meddelte at et stort privat fond sikkert ville betale udgifterne.

Samtidig betroede en centralt placeret medarbejder ved museet mig, at beslutningen om overførsel til Sølvgade allerede var taget.

Hele sagsforløbet gav mig anledning til store faglige betænkeligheder. Ved et seminar på Institut for klassisk arkæologi, Københavns Universitet, den 1. december omtalte jeg museets lidet konkrete overvejelser og min frustration.

Jeg mente ikke, at Julius Langes koncept, som iøvrigt ikke blev gennemført i 1898, kunne bruges. Kun dele af den store Afstøbningssamling på 2200 genstande ville overhovedet kunne være på de foreslåede arealer, dels af sikkerhedsmæssige grunde, dels af hensyn til de mange mennesker, der kommer i forbindelse med museets marketingtiltag, hvor de foreslåede rum anvendes til selskabelige formål ("Kapacitet: 1.000 personer stående, 400 siddende."). De tiloversblevne – mange

– afstøbninger ville forblive i Vestindisk Pakhus, som ville få status af magasin. Blev samlingen delt ved at udstille alle de bedste (100? 300? 600?) værker væk fra resten, ville Afstøbnings-samlingens værdi som kunsthistorisk og kulturhistorisk oplevelses- og studiested reduceres fatalt – og ude af takt med den aktuelle internationale opfattelse af afstøbninger. Hvorfor satsede museet iøvrigt ikke snarere på at synliggøre de hundreder af originalsulpturer fra 1700-, 1800- og 1900-tallet, som alt for længe bare var magasinerede?

Den 7. december 2000 blev der fremsendt en protest til direktionen for Statens Museum for Kunst. Initiativet var ikke mit, men jeg var glad for det, fordi det hidtidige forløb forekom mig at være hovedløst og umiddelbart farligt for samlingens eksistens. Protesten var udfærdiget af lektorerne Annette Rathje og Lone Wridt Sørensen og adjungeret professor Flemming Johansen, alle tre ved Institut for Klassisk Arkæologi, Københavns Universitet, og tiltrådt af 14 repræsentanter for kunsthistorie, historie, klassisk arkæologi, konservering ved Københavns og Aarhus' Universitet, Thorvaldsens Museum, Ny Carlsberg Glyptotek, Kunstakademiet og Akademirådet. Her blev det påpeget, at det hidtidige store arbejde i Vestindisk Pakhus ville være spildt, samlingens betydning svækkes radikalt og på sigt, at dens eksistens ville være truet.

Pressen blev bekendt med protesten, som bl.a. blev omtalt i Berlingske Tidende den 10. januar og i Politiken den 5. og 24. januar. Allis Helleland udtaler i denne forbindelse, at museet ønsker at præsentere samlingen bedst muligt og en af mulighederne er at flytte dele af samlingen til Sølvgade. Og det er arkitekt Poul Ingemann blevet inddraget i. Adspurgt i et længere interview i Politiken den 21. januar svarer Poul Ingemann henholdende og lader ane, at han ikke synes en flytning er en god idé. Han fortæller dog ikke, at han allerede har meddelt Allis Helleland, at han ikke vil medvirke. Politiken tager også fat i de lave besøgstal, der angiveligt skulle kunne begrunde en flytning. Hvorfor gør museet ikke noget (mere) for at gøre samlingen kendt? Som Marie-Louise Berner påviser nedenfor side 52 fiflede direktionen iøvrigt med tallene: Selvom besøgstallet (på trods af sparsom annoncering) 1999-2001 steg markant hvert år udtrykte direktionen sin store bekymring over de dårlige tal! Samtidig var museets formidling af samlingen ikke imponerende. Ved indgangen fik publikum udleveret en fotokopi af en folder fra 1995.

Januar 2001 Afstøbnings-samlingens fremtid nu afhængig af særbevillinger

Den 31. januar 2001 besøgte Folketingets Kulturudvalg Afstøbnings-samlingen. Medlemmerne blev orienteret om samlingen af Allis

Helleland og undertegnede. Allis Helleland lagde her nu vægt på, at samlingens skæbne hang sammen med fremtidige bevillinger til den. Opfattelsen, som var ny for mig, var at Afstøbnings-samlingen ikke kunne rummes indenfor museets almindelige bevillinger. I modstrid med beslutningen i 1997-handlingsplanen om at KAS skulle integreres i museets strategi- og handlingsplan, og i strid med resultatkontraktens hensigter om at gøre en "særlig indsats". Dette synspunkt fremgår også af *Årsberetningen 2001* ("Fremtiden for Den Kgl. Afstøbnings-samling afhænger af de fremtidige finanslovsbevillinger"). Om der var hjemmel for det, sådan som museets opgaver er formuleret i Museumsloven og i resultatkontrakten med Kulturministeriet, er meget tvivlsomt. Men sikkert er det, at direktionen hermed skubbede ansvaret for Afstøbnings-samlingen fra sig.

Februar 2001 Skulpturgaden

Formentlig som et resultat af den kraftige faglige reaktion og den offentlige omtale skete der intet umiddelbart med Afstøbnings-samlingens status. Tilmed blev der den 5. februar 2001 afholdt et møde mellem direktionen og alle museumsinspektørerne om "KAS og Skulpturgaden", hvor argumenter for og imod en overflytning for første gang blev grundigt debatteret, og hvor fraværet af markedsføring

af Afstøbningssamlingen bl.a. blev fremhævet. Ved mødet fremlagde tre inspektører et forslag til en alternativ brug af Skulpturgaden, med originalskulpturer fra 1800-tallet og til idag, som kunne opstilles i f.eks. tematiske grupper. Det blev besluttet at arbejde videre med denne idé, og – i forbindelse med resultatkontraktens mål om at udvikle og forbedre forholdene for Afstøbningssamlingen – at udarbejde en plan og budget for dens forbliven i Vestindisk Pakhus, alternativt for flytning af samlingen til Sølvgade.

I marts 2001 udarbejdede jeg tre skitseforslag, et om opstilling i den gamle festsal og to om udvidelse af udstillingen i Vestindisk Pakhus. Her foreslås henholdsvis udvidelse med to og fem etager med indretning af bedre publikumsfaciliteter inkl. café og undervisningslokaler for tegnehold m.v. (notater af 6., 13., 28. marts, samt 30. april).

Imidlertid skete der intet, og jeg fik aldrig svar på mit gentagne spørgsmål – med henblik på at udarbejde konkrete forslag – om hvilke gulv- og vægarealer, der var tiltænkt afstøbnings- og vægarealer, der var tiltænkt afstøbnings- og vægarealerne i Sølvgade.

I stedet var den interne debat på museet fokuseret på direktionens ønske om sammenlægning af Maleri- og Skulptursamlingen og Kobberstiksamlingen til én forskningsafdeling. Her forelå dog et oplæg fra direktionen, som blev diskuteret, og derefter et oplæg fra

museumsinspektørerne, som blev diskuteret. Direktionen afviste fuldstændig museumsinspektørernes argumenter, og deres tillid til direktionen var nu så ringe, at de henvendte sig direkte til Kulturministeriet for at afværge sammenlægningen "som vil betyde en alvorlig svækkelse af [museets] kunstfaglige potentiale." Også denne skrivelse kom til pressens kundskab og blev en del omtalt i marts og april måned. Ønsket om sammenlægning vurderedes af museumsinspektørerne som en svækkelse af den faglighed, som er særegen for arbejdet med papir, tegninger, tryk etc., og udtryk for direktionens fatale ønske om et 'enhedsmuseum', – i modsætning til f.eks. Nationalmuseet, hvor der hæges om de enkelte samlingers identitet. På samme måde som med Afstøbningsamlingen var der for Kobberstiksamlingens vedkommende tale om en fremadskridende forringelse af papirkunstens synlighed, væk var de faste, skiftende udstillinger med tilhørende publikationer. Under dække af styrkelse af forskning, af samarbejde, af synlighed, undertrykkedes diversitet, og vigtige ansvarsområder flyttedes fra den kunstfaglige ekspertise til andre afdelinger. Kunstsamlingernes forskellighed og relative selvstændighed sås som en hindring for den funktionsopdelte ordning af museet.

I Politiken den 11. april forklarede Allis Hel- leland, hvor fremragende godt det går på mu-

seet, som er ved at komme ud af den elitære 'osteklokke' og få et bedre ry.

Ja, der var virkelig kommet nye boller på suppen. Ikke alene handlingsplanen fra 1997 var blevet fejlet af bordet. Der var tale om et radikalt og markant opgør med de sidste 30 års overvejelser og velovervejede strategi omkring at holde Afstøbningsamlingen samlet, og om hvad såvel Kunstmuseet i Sølvgade som Afstøbningsamlingen skal signalere og stå for.

I den forbindelse skal det indskydes, at KAS løbende har styrket sin bestand af efter-antikke værker. I 1992 deponerede Metropolitan Museum of Art bl.a. en stor gruppe relieffer fra St. Gilles-du-Gard (romansk 1100-tallet). I 2001 overdrog Aarhus Kunstmuseum fra sin gamle afstøbningsamling en række værker til KAS. De vigtigste var 14 figurer fra Sebaldus monumentet i Nürnberg (fra ca. 1500), som var blandt de allerførste efter-antikke værker, som i 1820-erne blev anskaffet til Kunstakademiets afstøbningsamling. I juni måned 2001 opdagede jeg i Firenze, at der eksisterede forme efter flere statuer af Michelangelo, som ikke fandtes i Afstøbningsamlingens ellers store gruppe på 24 af hans værker. Ledelsen besluttede at anskaffe de fire, som kunne fås. De blev erhvervet ved del-støtte fra Statens Museumsnævn og blev juli 2003 udstillet i Vestindisk Pakhus.

September 2001 Udvalget om Afstøbnings-samlingens skæbne

Da der intet skete omkring Afstøbnings-samlingen, og planlægningen af evt. at bruge Skulpturgaden til udstilling af nyere skulptur skred frem, bad jeg i september 2001 om, at der blev nedsat et udvalg, der skulle konkretisere og om muligt afklare overvejelserne om KAS' skæbne. Dette skete og udvalget fik til opgave at undersøge muligheder og konsekvenser ved 1) overflytning af hele KAS til Sølvgade. 2) overflytning af dele af KAS. 3) *status quo* med tre etager i Vestindisk Pakhus. 4) udvidelse med flere etager i Vestindisk Pakhus. Medlemmer af udvalget var direktøren, lederen af Maleri- og Skulptursamlingen³, af formidlingsafdelingen, af marketingsafdelingen, af bevaringsafdelingen, af driftsafdelingen og undertegnede, som var 'sekretær'.

Til det første møde 8. november fremsendte jeg det ovenfor nævnte notat af 30. april samt nogle overvejelser (af 26. juli) om samlingens karakter på baggrund af bl.a. studiebesøg i tyske afstøbnings-samlinger. Mødets forløb var ejendommeligt, fordi Allis Helleland alene ville diskutere Afstøbnings-samlingens integration i hovedmuseet i Sølvgade, selvom det var klart, at de andre deltagere mente, at KAS' udvikling med god mening kunne fortsætte i Vestindisk Pakhus, hvorfor også dette burde diskuteres seriøst.

Udvalget holdt sit andet møde 11. december, hvortil jeg havde udarbejdet en liste over kunsthistorisk vigtige værker, som kunne og muligvis burde indgå i en repræsentativ udstilling i Sølvgade. Uenigheden mellem Allis Helleland og undertegnede kom så tydelig frem at en af de tilstedeværende måtte gribe ind og bremse hendes grove tone og urimelige kritik. Uenigheden gik på, at jeg efterlyste mere konkrete detaljer i direktionens planer, samt en seriøs drøftelse af KAS' forhold, hvilket øjensynligt ikke var på Allis Hellelands dagsorden. Med hensyn til et næste møde mente Allis Helleland, at en dato kunne aftales, når det var klart, om det blev til noget med udstilling af nyere originals-kulptur i Skulpturgaden.

Der blev ikke fastsat en dato for et nyt møde.

Afskedigelser og nedprioritering

På baggrund af den nye VK-regerings sparekrav gennemførte Kunstmuseet i marts 2002 afskedigelse af ialt 16 medarbejdere, herunder alle fire medarbejdere i KAS.⁴ Endvidere blev KMS og KKS lagt sammen. Som der står i *Årsberetningen 2002*:

Som led i den omstrukturering, der fandt sted på museet som følge af besparelserne på finansloven for 2002, blev de to hidtidige afdelinger knyttet til samlingerne – Den Kongelige Maleri- og Skulptursamling og Den Kongelige

Kobberstiksamling – slået sammen til én ny afdeling: Samlings- og Forskningsafdelingen.

Museet forsøgte i videst muligt omfang at opretholde et uændret serviceniveau over for de besøgende. Dog måtte museet indskrænke åbningstiden på Den Kgl. Afstøbnings-samling til én dag om måneden. Denne disposition har været genstand for stor diskussion i medierne. Museet valgte at forringe servicen der, hvor den ramte publikum mindst.

Før reduktionen af åbningstiden havde Den Kgl. Afstøbnings-samling et årligt besøgstal på 8-12.000. Med den reducerede åbningstid forventes et årligt besøgstal på ca. 1.000. En reduktion af åbningstiden på hovedmuseet i Sølvgade, hvor der kommer ca. 250.000 besøgende årligt, ville have haft langt større konsekvenser for publikum.

Som det ses, fremstilles det som om der var et reelt valg mellem åbning i Vestindisk Pakhus og indskrænkning i Sølvgade. Det afgørende gås der derimod let hen over, nemlig at gipsværkstedet forsvandt og at museets forskning i samlingen blev nedlagt (formidlingen forsvandt allerede 1998). Det er da også *new-speak*, at kalde reduktionen af åbningstiden fra 72 timer til 5 timer om måneden for en 'indskrænkning'. Hvad der skete var, at et helt samlingsområde i et hug blev så godt som anonymiseret og nulstillet. Men det rammer altså ikke publikum så meget?

Disse tiltag fik museets samlede inspektør-gruppe til at reagere. Opfattelsen var, at direktionen under dække af pålagte besparelser nu gennemførte de i 2001 diskuterede strukturændringer. Og behandlingen af Afstøbnings-samlingen lå i direkte forlængelse af direktionens overvejelser og nedprioritering gennem flere år. Den 19. marts afgav de et samlet mistillidsvotum til Allis Helleland. Reaktionen på direktionens dispositioner i de relevante faglige miljøer, inklusiv Kulturministeriets (danske og internationale) forskningsudvalg, og i offentligheden var voldsom. Det skal ikke nærmere behandles her.

Blandt argumenterne for at nedfryse KAS blev det iøvrigt fremført, at skulle man vælge mellem original- og kopikunst kunne der ikke være tvivl. Det formuleres således i kulturminister Brian Mikkelsen svar af 22. december 2002 til Afstøbnings-samlingens Venner:

Statens Museum for Kunst har valgt at udmønte besparelserne på en sådan måde, at museets kerneområder så vidt muligt friholdes. I lyset heraf har museet valgt at lade Den Kongelige Afstøbnings-samling komme i anden række i forhold til samlingerne af originale kunstværker i museets hovedbygning i Sølvgade.

Hermed greb man tilbage til hovedbaggrunden for Afstøbnings-samlingens ringe status

på Kunstmuseet gennem 1900-tallet og for den truende ødelæggelse, som blev afværget i 1980-erne. Og det er uden nogen tvivl en del af baggrunden for den aktuelle misere. Afstøbnings-samlingen ringeagtes – trods talrige sangvinske udtalelser – af Kunstmuseets direktion. Handling betyder jo – også i denne sammenhæng – mere end ord.

Havde reaktionen, også fra udlandet, ikke været så stærk, og var der ikke blevet stiftet en venneforening, som meldte stærkt og kompetent ud (www.gipsen.dk), er det ikke godt at vide, hvordan samlingens situation havde været i dag.

Fra 1. april 2003 blev åbningstiden udvidet til 10 timer om ugen, og en forskerstilling blev 2004 besat med kunsthistorikeren, ph.d. Britta Tøndborg. Formidlingen er dog endnu ikke kommet i gang. Til de besøgende, hvoraf en del er udlændinge, foreligger der intet vejledende materiale.

Afsluttende bemærkninger

Ovenstående beretning er skrevet ud fra ønsket om at forstå og fastholde, hvad der skete, og hvorfor direktionens holdning til Afstøbnings-samlingen ændrede sig så radikalt over ganske få år. Det er ikke opløftende læsning, og hvorfor det kan ikke besvares klart.

Der er ikke tale om en sammenhængende strategi- og nytænkning om afstøbningers

rolle indenfor rammerne af et kunstmuseum. Ej heller er der tale om noget, der blot minder om faglige overvejelser vedrørende fordele og bagdele ved evt. at flytte dele af KAS fra Vestindisk Pakhus og dermed i væsentlig grad ødelægge den nuværende opstilling og reducere huset til et lukket magasin. Ej heller blev der foretaget en kvalificeret vurdering af konsekvenserne for oplevelsen af udstillingerne i Sølvgade, hvis afstøbninger kom til at optage et større areal der. Ville en overflytning kunne blive en permanent løsning eller var ideen om overflytning kun opstået for at løse et akut behov? – Det sidste synes faktisk at være tilfældet, for gradvis fra februar 2001 vandt ideen om at udnytte Skulpturgaden til udstilling af nyere originalskulptur mere og mere terræn. Og det er jo dén gode løsning, der blev realiseret i 2004.

Det mærkelige er, at presset på Afstøbnings-samlingen og nedfrysningen af alle initiativer i Vestindisk Pakhus fortsatte med uformindsket styrke gennem hele 2001. Især nedsættelsen af et udvalg om samlingen og mødernes fatale udfald er forunderlig, fordi direktionen, som det er påvist, overhovedet ikke agtede at arbejde ud fra kommissoriet. Det var skuespil for folket. Men hvorfor? Måske for overfor Kulturministeriet og andre at kunne sige, at man sandelig ikke havde opgivet "at gøre en særlig indsats for at øge kendskabet til

samlingen af gipsafstøbninger eller at arbejde for at udvide og forbedre Den Kgl. Afstøbningssamlings udstillingsfaciliteter” – som der står i henholdsvis *Resultatkontrakten 1998-2001* og *Årsberetningen 2001*.

Direktionen for Statens Museum for Kunst har i fatal grad ikke levet op til resultatkontraktens løfte. Man havde ikke viljen og evnen til at fortsætte det gode arbejde, der blev igangsat med samlingens redning fra en lade i Ledøje i 1984 og som fortsatte helt til 1997, hvor sam-

lingen endelig fremstod i forsvarlig stand, gennemregistreret og parat til formidling til publikum. Udviklingen af udstillingen i Vestindisk Pakhus og hele det lovpligtige formidlingsarbejde blev tværtimod groft forsømt, hvad man let kan se ved at sammenligne med, hvad der i den samme periode er sket i Sølvgade.

Nedlukningen af alle aktiviteter og afskedigelserne i KAS i marts 2002 var en konsekvens af de fem års slingrekurs, djøfficerering og misrøgt af samlingen. Ikke en fortvivlelsens nødløsning.

Noter:

¹ Hjertelig tak til Marie-Louise Berner og Berthe Bülow-Jacobsen for gode diskussioner, vigtige informationer og kritisk læsning.

² Direktionen bestod af direktør, mag.art. Allis Helleland (1994-) og vicedirektør, cand. scient. pol. Steen Kyed (1994-1998). Han afløstes ultimo 1998 af cand. scient. pol. Bjarne Bach Østergaard.

³ September 2001 afløstes mag.art. Vibeke Petersen af dr.phil. Kasper Monrad som overinspektør for Maleri- og Skulptursamlingen.

⁴ Hvoraf de to, af økonomiske grunde, accepterede en seniorordning og derfor ikke, rent teknisk, blev afskediget.